

Übersetzung - Birgit Müller, Teil 1

Skelette gegen kleine graue Männchen: Zusammenstoß der Kulturen bei Anti-Atom-Protesten an der tschechisch-österreichischen Grenze.

Als im Jahre 1986 eine radioaktive Wolke von Tschernobyl über Europa flog, wurde offensichtlich, dass die Risikowahrnehmung und Reaktionen der Politik in den einzelnen Ländern unterschiedlich sind. Es scheint als ob die radioaktive Wolke über die Staaten mit „real existierendem Sozialismus“ fast ohne Folgen geflogen wäre, während Österreich mit voller Wucht getroffen wurde und in der Bevölkerung, die acht Jahre zuvor in einer Volksabstimmung den Start des einzigen Atomkraftwerkes im Land (im niederösterreichischen Zwentendorf unweit von Tulln) ablehnte, heftige Reaktionen provozierte.

Překlad - Birgit Müller, část 1

Kostlivci versus malí šediví mužičci: Střet kultur při protijaderných protestech na česko-rakouských hranicích

Když v roce 1986 přeletěl nad Evropou radioaktivní mrak z Černobylu, bylo zřejmé, že vnímání nebezpečí a politické reakce jsou v jednotlivých státech různé. Zdá se, jako by radioaktivní mrak přeletěl nad státy "reálně existujícího socialismu" téměř bez následků, zatímco na Rakousko udeřil s plnou silou a vyvolal silné reakce mezi obyvatelstvem, které osm let předtím v referendu odmítlo spuštění jediné jaderné elektrárny v zemi (v

Der Start des Kernkraftwerks Temelín, das nur fünfzig Kilometer von der tschechisch-österreichischen Grenze entfernt liegt, führte bei österreichischen Bürgervereinigungen, Bürgern und in der Lokalpolitik im September 2000 zu einer zwei Wochen dauernden Blockade der Grenze. Während der Blockade gipfelten zwischen den tschechischen und österreichischen Anti-Atom-Aktivisten schon seit etwa einem Jahrzehnt schwelende Unstimmigkeiten in Bezug auf die richtige Methode der Überzeugung der tschechischen Öffentlichkeit und Politiker über die Relevanz der langfristigen Folgen der Nutzung der Kernenergie und möglicher Risiken.

Obwohl sich die österreichischen Aktivisten sehr viel Mühe gegeben haben, die tschechische Bevölkerung

dolnorakouském Zwentendorfu
nedaleko od Tullnu).

Spuštění jaderné elektrárny Temelín, vzdálené jen padesát kilometrů od česko -rakouských hranic, přivedlo rakouská občanská sdružení, občany a lokální politiku v září roku 2000 k dvoutýdenní blokádě hranic. Během blokády pak mezi českými a rakouskými protiatomovými aktivisty vyvrcholily již asi deset let doutnající rozpory ohledně správného způsobu přesvědčování české veřejnosti a politiků o závažnosti dlouhodobých důsledků používání jaderné energie a případných rizik.

Ačkoli si rakouští aktivisté dali velkou práci s přesvědčováním českého

zu überzeugen, dass ihre Aktion keineswegs gegen sie gerichtet ist, sondern gegen die Passivität der tschechischen und österreichischen Regierung, die die Ängste der Bevölkerung ignorierten, führte die Blockade die Tschechen eher zu einer Identifizierung mit dem AKW in Temelín als rein nationale Angelegenheit und zu ihrer Zurückweisung österreichischer Einmischungen.

Die Ereignisse haben interessante Fragen für die aktuelle Forschung aufgeworfen, die sich mit internationalen Aktivistennetzwerken¹ im Bereich von durchlässiger werdenden Staatsgrenzen beschäftigt (Arsel 2003: 7). Was ist das Verhältnis von Nähe und Asymmetrie zwischen Gruppen von Aktivisten aus verschiedenen Ländern, welche gleiche Kampagneninhalte bearbeiten, aber aus einem Umfeld mit anderer

obyvatelstva, že jejich akce není nijak namířena proti nim, nýbrž proti pasivitě české a rakouské vlády, které ignorovaly obavy obyvatelstva, vedla blokáda Čechy spíše k identifikaci s atomovou elektrárnou Temelín jako s čistě národní záležitostí a k odmítnutí rakouských vměšování.

Události nastolily zajímavé otázky pro současné bádání zabývající se mezinárodními sítěmi aktivistů v prostředí prostupnějších státních hranic (Arsel 2003: 7).² Jaký je poměr blízkosti a asymetrie mezi skupinami aktivistů z různých zemí, kteří vedou

---

1

²Pro Kecka a Sikkinka představuje nadnárodní nátlaková síť aktivisty, kteří spolupracují na mezinárodním poli na stejném problému, sdílejí stejné hodnoty i diskurs a intenzívně si vyměňují informace i služby.

politischer Kultur stammen, mit unterschiedlichen Ansätzen zur Konfliktlösung und (abweichenden) Erfahrungen mit radioaktiven Bedrohungen?

Für Keck und Sikkink stellt ein internationales Aktivistennetzwerk („a transnational advocacy network“) eine Gruppe organisierter Akteure dar, die auf internationalem Niveau an einem Problem zusammenarbeitet, gleiche Werte teilt sowie Informationen und Dienstleistungen austauscht (Keck and Sikkink 1988: 2).

Die Schwierigkeiten, auf welche die österreichischen und tschechischen grenzüberschreitend tätigen Anti-Atom-Aktivisten bei der Suche nach einem gemeinsamen Diskurs und der entsprechenden Symbolik stießen, beleuchten Probleme derartiger international aktiver Netzwerke allgemein.

Der Sozialgeograph Henk van Houtum unterscheidet praktischerweise drei

stejné kampaně, ale pocházejí z prostředí s jinou politickou kulturou, s rozdílnými přístupy k řešení konfliktů a (odlišnými) zkušenostmi s radioaktivními nebezpečími?

Pro Keck und Sikkink představuje mezinárodní síť aktivistů („a transnational advocacy network“) skupinu organizovaných aktérů, která spolupracuje na mezinárodní úrovni na nějakém problému, sdílí stejné hodnoty a rovněž si vyměňuje informace a služby (Keck and Sikkink 1988: 2).

Obtíže, na které rakouští a čeští přeshraničně působící protiatomoví aktivisté při hledání společného diskursu a odpovídající symboliky narážejí, objasňují problémy těchto mezinárodně působících sítí.

räumliche Dimensionen als Kontext, in dem Menschen gewöhnlich handeln: einen aktionistischen, einen affektiven und einen kognitiven Raum (van Houtum 1999: 331). Diese drei Räume bestimmen auch die Wahrnehmung und die Entwicklung mentaler Grenzen.

Der **Aktionsraum** ist ein Raum, der durch Veranstaltungen und Aktivitäten der Teilnehmer gebildet wird. Zur Zeit des Kommunismus war der Aktionsraum der tschechischen und österreichischen Aktivisten auf das jeweils eigene Staatsgebiet beschränkt, wo die Aktivisten, verschiedene Formen des Umgangs mit der staatlichen Verwaltung entwickelt haben. Im kommunistischen Staat war es bestenfalls möglich, in Form von Petitionen an die Behörden zu appellieren. Blockaden, Demonstrationen oder auch Medienarbeit wurden vom Staat strikt unterbunden.

Im Gegensatz dazu wurde in

Sociální geograf Henk van Houtum prakticky rozlišuje tři prostorové dimenze jako kontext, v němž lidé obvykle jednájí: akční, afektivní a kognitivní prostor (van Houtum 1999: 331). Tyto tři prostory určují také vnímání a vývoj mentálních hranic.

Akční prostor je prostor, který je tvořen akcemi a aktivitami účastníků. V době komunismu byl akční prostor českých a rakouských aktivistů omezen na vlastní teritorium státu, kde si aktivisté vytvořili různé formy jednání se státní správou. V komunistickém státě bylo v nejlepším případě možné apelovat na úřady formou petic. Blokádám, demonstracím nebo také práci s médii bylo státem přísně zamezováno.

Österreich der Widerstand gegen die Kernenergie nach dem Zwentendorf-Referendum zu so etwas wie zu einer offiziellen Politik des Staates. So begannen spektakuläre Aktionen gegen die Atomkraft von offizieller Seite nicht nur toleriert, sondern sogar unterstützt zu werden.

Nachdem das sozialistische („kommunistische“) System zu einem Ende gekommen und die Grenze zwischen Österreich und Tschechien geöffnet worden war, blieben die bevorzugten Aktionsformen und Verhältnisse zur jeweiligen staatlichen Autorität aber ähnlich bestehen wie vorher. Ein weiterer Unterschied war die Tatsache, dass, während die tschechischen Aktivisten gegen die offizielle Atompolitik ihres Staates auftraten, die österreichischen Aktivisten in Übereinstimmung mit ihrer Regierung agierten.

Der **kognitive Raum** ist das

Naproti tomu v Rakousku se odpor k jaderné energii stal po zwentendorfském referendu tak trochu oficiální politikou státu. Tak začaly být rozsáhlé akce proti jaderné energii oficiálními místy nejen tolerovány, ale dokonce i podporovány.

Poté, co socialistický („komunistický“) systém skončil a otevřely se hranice mezi Rakouskem a Českem, však přetrvaly upřednostňované formy akcí a poměry ke stávající státní autoritě jako předtím. Další rozdíl byla skutečnost, že zatímco čeští aktivisté vystupovali proti oficiální jaderné politice svého státu, rakouští aktivisté jednali ve shodě se svou vládou.

Bewusstsein, subjektive Wissen und die Anerkennung der Charakteristika und Bedingungen des eigenen Territoriums und das des Gegenübers. Die österreichische Wahrnehmung der atomaren Bedrohung wurde durch die erfolgreiche Mobilisierung gegen das erste österreichische Kernkraftwerk in Zwentendorf geprägt, und auch durch die intensive Medienberichterstattung über die Tschernobyl-Katastrophe in den westlichen Medien. Diese hat dazu beigetragen, in der westlichen Wahrnehmung den Eindruck zu erwecken, dass das politische System in Osteuropa unfähig sei, in Bezug auf die atomare Bedrohung kompetent zu agieren. Im Gegensatz dazu war die Weltanschauung der tschechischen Bürger im Kommunismus immer von einem imaginären „Anderen“ geprägt. Je nach ideologischer Ausrichtung hielten die Tschechen die Österreicher entweder für imperialistische Feinde aus dem Westen oder für Bürger, die das Glück haben, im westlichen Wohlstand zu schwelgen und sich den Luxus leisten können, den Staat zu kritisieren.

Kognitivní prostor je uvědomění, osobní vědění a uznání charakteristik a podmínek vlastního území a území protějšku. Rakouské vnímání jaderného nebezpečí bylo zformováno úspěšnou mobilizací proti první rakouské jaderné elektrárně ve Zwentendorfu a také intenzivním mediálním zpravodajstvím o černobylské katastrofě v západních médiích. Toto přispělo k tomu, že se v západním vnímání vzbudil dojem, že je politický systém ve východní Evropě neschopný kompetentně jednat v souvislosti s jaderným nebezpečím. Naproti tomu byl v komunismu pohled českých občanů na okolní svět vždy utvářen nějakým imaginárním "druhým". Podle ideologického

zaměření Češi viděli Rakušany buď jako imperialistické nepřátele ze Západu, anebo jako občany, kteří mají to štěstí žít si v západním blahobytu a mohou si dopřát luxus kritizovat stát.

In der Tschechoslowakei wurde die Meinung zum Bau des AKW Temelín einerseits dadurch beeinflusst, dass die Kernkraftnutzung im Land von Beginn an ohne öffentliche Debatte realisiert worden war, sowie aufgrund der „Stille“ rund um die Tschernobyl-Katastrophe. Der Zugang zu Informationen über Tschernobyl, den die Tschechen nach 1989 bekamen, konnte die öffentliche Wahrnehmung der atomaren Gefährdung nicht mehr so beeinflussen wie in Österreich, wo die Menschen miterlebten, wie die Verstrahlung der Lebensmittel in Becquerel gemessen wurde, man sich vor dem Regen versteckte und die Sandspielkästen der Kinder dekontaminiert worden sind.

V Československu byl pohled na stavbu atomové elektrárny Temelín na jedné straně ovlivněn tím, že využití jaderné energie v zemi bylo od začátku realizováno bez veřejné diskuse, jakož i „tichem“ kolem černobylské havárie. Přístup k informacím o Černobylu, který se Čechům otevřel po roce 1989, už nemohl veřejné vnímání jaderného nebezpečí takovým způsobem ovlivnit jako v Rakousku, kde lidé zažili, jak bylo měřeno záření v potravinách v becquerelech, jak se lidé schovávali

Der **affektive Raum** ist definiert durch die emotionalen Beziehungen zum Raum und die Verbindung mit diesem, und auch die Gefühle, welche Bürger in einem konkreten politischen Raum entwickeln und empfinden. Für die Österreicher war die Angst vor der Strahlung im Jahr 1986 eine physische Erfahrung. Für die heutigen Tschechen ist das Nachdenken über nukleare Risiken und die Berechnung der Wahrscheinlichkeit von deren Eintritt eher eine intellektuelle Übung. Eine hoch emotionale Problematik für sie ist es aber, mit dem Erbe des kommunistischen Systems einerseits und andererseits mit der Verteidigung ihrer nationalen Souveränität zurechtzukommen.

In diesem Kapitel wird behandelt, wie lokale Aktivisten aus der Umgebung

před deštěm a jak byla

dekontaminována dětská pískoviště.

Afektivní prostor je definován

emocionálními vztahy k prostoru a

propojením s ním, a také pocity, které

občané v určitém politickém prostoru

vytvářejí a vnímají. Pro Rakušany byl

strach z radiace v roce 1986 fyzickou

zkušeností. Pro dnešní Čechy je úvaha

o nukleárních rizicích a výpočet

pravděpodobnosti jejich vzniku spíše

intelektuálním cvičením. Silně

emocionální je ale pro ně

problematika vyrovnávání se

s dědictvím komunistického systému

na jedné straně a s obhajobou své

národní suverenity na straně druhé.

Tato kapitola pojedná o tom, jak

des AKW-Temelín und Mitglieder der tschechischen Umweltverbände die Anti-Atom-Proteste der tschechischen und österreichischen Aktivisten wahrnehmen. Auf Grundlage von Interviews mit Dorfbewohnern rund um das AKW, mit lokalen und nationalen tschechischen Aktivisten und mit Materialien aus den von Lokalthistorikern verfassten Dorfchroniken, werde ich versuchen, deren Erfahrungen mit der Kernenergie, der Staatsmacht und ihre Einschätzung des fremden Elements der demonstrierenden Österreicher nachzuzeichnen. Ich werde dann auf Grundlage der in der Kampagne verwendeten visuellen Materialien analysieren, wie die tschechischen und österreichischen Aktivisten die nukleare Gefahr empfinden, und auch, wie die tschechische Gesellschaft auf die verschiedenen fremden Symbole, Farben und Slogans in der Tschechischen Republik reagiert.

místní aktivisté z blízkosti atomové elektrárny Temelín a členové českých environmentálních sdružení vnímají protijaderné protesty českých a rakouských aktivistů. Na základě rozhovorů s obyvateli vesnic v okolí atomové elektrárny, s místními a národními českými aktivisty a s materiály z vesnických kronik napsanými místními historiky se pokusím podat jejich zkušenosti s jadernou energií, státní mocí a jejich zhodnocení cizího elementu demonstrujících Rakušanů. Poté budu na základě vizuálních materiálů použitých v kampani analyzovat, jak čeští a rakouští aktivisté pociťují jaderné nebezpečí a také jak česká společnost reaguje na různé cizí symboly, barvy a slogany v České

Im dritten Teil werde ich mich auf die Beziehungen und Zusammenhänge zwischen tschechischen und österreichischen Aktivisten konzentrieren und deren unterschiedliche Formen politischer Aktionen analysieren. Der Schwerpunkt wird dabei auf die Übertragbarkeit und Re-Interpretation grenzüberschreitender politischer Aktionsformen und auf die allgemeine Wahrnehmung von Risiken und politischer Verantwortung gelegt, sowie auf die Erwartungen, die mit der Idee und Praxis von (einer europäischen) Demokratie verknüpft sind.

Welche Auswirkungen haben mentale Grenzen auf die Zusammenarbeit europäischer Bürger, sobald die politischen Grenzen im vereinigten Europa ihre scharfen Kanten zu verlieren beginnen?

Atomkraft

und

Jaderná energie a občanské aktivity

republice.

Ve třetí části se zaměřím na vztahy a souvislosti mezi českými a rakouskými aktivisty a budu analyzovat jejich rozdílné formy politických akcí. Důraz je při tom kladen na použitelnost a reinterpetaci přeshraničních politických forem aktivit a na všeobecné vnímání rizik a politické zodpovědnosti, jakož i na očekávání, která jsou spojena s ideou a praxí (evropské) demokracie

Jaké důsledky na spolupráci evropských občanů mají mentální hranice, jakmile začnou politické hranice ve spojené Evropě ztrácet své ostré hrany?

zivilgesellschaftliche Aktivitäten vor und nach der Samtenen Revolution

Wenn man auf der Hauptstraße von Budweis nach Norden fährt, erscheinen plötzlich am Horizont die vier Kühltürme des AKW Temelín, um sogleich die bis zu diesem Zeitpunkt hügelig wirkende Landschaft Südböhmens zu dominieren. „Březí“, der Name des Dorfes, das abgerissen wurde, während der Baus des Kraftwerks voranschritt, ist noch auf einem rostigen Schild vor den Türmen lesbar. Das alte Herrschaftshaus von Temelínec (einem weiteren Dörfchen, das dem AKW weichen musste), Vysoký Hrádek, nunmehr umgebaut zu einem Besucherzentrum des Kraftwerks, befindet sich direkt vor dessen Reaktorblöcken. Die Kirche wurde erst nach der Samtenen Revolution wieder öffentlich zugänglich gemacht. Das Bild von Kreuzen aus dem anliegenden Friedhof mit den Kühltürmen im Hintergrund wurde in der ersten Greenpeace-Kampagne gegen Temelín als Motiv auf Flugblättern usw. genutzt.

před a po sametové revoluci

Když člověk jede na sever po hlavní silnici z Českých Budějovic, náhle se před ním na horizontu objeví čtyři chladicí věže jaderné elektrárny Temelín, aby od této chvíle dominovaly kopcovitě působící krajině jižních Čech. „Březí“, jméno vesničky, která byla bourána, zatímco pokračovala stavba jaderné elektrárny, je ještě čitelné na rezavé tabulce před věžemi. Staré panské sídlo Temelínce (další vesničky, která musela ustoupit atomové elektrárně), Vysoký Hrádek, už přestavěné na návštěvnické centrum jaderné elektrárny, stojí přímo před bloky reaktorů. Kostel byl veřejnosti opět zpřístupněn až po sametové revoluci. Obraz křížů

z přilehlého hřbitova s chladicími věžemi v pozadí byl použit v první kampani Greenpeace jako motiv na letácích atd.

Im Jahr 1980, als der Beschluss des Baus eines Atomkraftwerks und die Zerstörung der darunterliegenden Ortschaften bekannt gegeben wurde, war das für die lokale Bevölkerung sehr überraschend und ein großer Schock. Das totalitäre Regime setzte diese Entscheidung ohne Diskussionen und Konsultierungen um.

Eine Petition gegen das Projekt, die von fast allen Bewohnern unterschrieben wurde, bekam keine Unterstützung vom lokalen Volkskomitee (hatte im Kommunismus ein wenig die Funktion eines Gemeindeamtes) und auch die Zentralregierung hat auf sie nie geantwortet. Die Chronist von Litoradlice, einem Dorf fünf Kilometer vom Kraftwerk Temelín entfernt,

Když bylo v roce 1980 oznámeno rozhodnutí postavit jadernou elektrárnu a zbourat okolní vesnice, bylo to pro místní obyvatele velmi překvapivé a šokující. Totalitní režim učinil toto rozhodnutí bez diskusí a konzultací.

Petice proti projektu, podepsaná téměř všemi obyvateli, nebyla místním národním výborem (tento měl za komunismu podobnou funkci jako obecní úřad) podpořena a také od centrální vlády na ni nikdy nebylo odpovězeno. Kronikář z Litoradlic,

verglich die Entscheidung mit einem plötzlichen, unerwarteten Kriegsausbruch:

"Vor einigen Jahren sah ich einen Film über die Invasion von Hitlers Armee in der Sowjetunion. Vor allem berührte mich der Anfang des Films. Zwei Jugendliche, ein Junge und ein Mädchen, die Hand in Hand spazieren gingen. In den Gesichtern konnte ich die Heiterkeit ihrer Herzen und eine Lebensfreude sehen, die voller Zukunftsideale war. Plötzlich fallen Bomben, sie vernichten Leben und alles, was die Menschen aufgebaut haben. So würde ich unser Dorf bis zum 23. Oktober 1980 beschreiben, nur mit dem Unterschied, dass man keine Bomben auf uns geworfen hat. Stattdessen wurde uns klar gemacht, dass am Gebiet unseres Dorfes ein riesiges Atomkraftwerk errichtet werden würde....Am 23. Oktober informierte uns der Vorsitzende der lokalen Parteiorganisation Kuboušek,

vesnice vzdálené pět kilometrů od elektrárny Temelín, přirovnal rozhodnutí k náhlému, neočekávanému vypuknutí války:

"Před několika lety jsem viděl film o invazi Hitlerovy armády do Sovětského svazu. Zvláště mnou otřásl začátek filmu. Dva mladí lidé, chlapec a dívka, se procházejí a drží jeden druhého za ruce. V jejich tvářích je vidět veselost v srdci a radost ze života, která byla plná ideálů o budoucnosti. Náhle padají bomby, ničí život i všechno, co lidé vybudovali. Takto bych popsal naši vesnici do až 23. října 1980, jen s tím rozdílem, že na nás neshazovali žádné bomby. Místo toho nám bylo oznámeno, že by na území naší vesnice měla být

dass die Siedlungen Březí, Temelínec, und später auch Knín und Podhájí liquidiert würden.“ (Vrzák, 1980)

Die lokale Bevölkerung hat das, was den Fortschritt und die Stärke des Sozialismus symbolisieren sollte, als Ziel all dessen erlebt, woran sie geglaubt und wofür sie gearbeitet haben. Als auf ihre Petition hin keine Antwort kam, haben sie eine Delegation nach Prag geschickt; diese kam mit der Antwort zurück, dass das Kraftwerk eine echte Priorität der Planungen der sozialistischen („kommunistischen“, Anm.d.Ü.) Regierung sei und für den wirtschaftlichen Fortschritt unabdingbar. 1983 mussten die Bewohner der Dörfer, die Temelín am nächsten lagen, wegziehen und eine geringe Entschädigung für ihre Häuser

postavena obrovská atomová elektrárna. 23. října nás informoval předseda místní stranické organizace Kuboušek, že osady Březí, Temelínec a později i Knín a Podhájí budou zlikvidovány“ . (Vrzák, 1980)

Místní obyvatelé zažili to, co mělo být symbolem pokroku a síly socialismu, jako cíl všeho toho, čemu věřili a pro co pracovali. Když na jejich petici nepřišla žádná odpověď, byla vyslána delegace do Prahy; tato se vrátila s odpovědí, že elektrárna je zásadní plánovací prioritou socialistické („komunistické“, poznámka překladatele) vlády a je nevyhnutelná pro ekonomický pokrok. V roce 1983 se museli obyvatelé osad, které byly

und Grundstücke akzeptieren. Der Bau begann 1986, im Jahr des Unfalls in Tschernobyl. Aus der ganzen Republik wurden Arbeiter und Ingenieure herbeigerufen. Die Zusammensetzung der Bevölkerung änderte sich, und die Stimmung verschob sich leicht in Richtung Unterstützung des Kraftwerksbaus.

1990 haben die Anrainer rund um das Kraftwerk erneut eine Petition an die Regierung gesendet. Die neu gegründete Umwelt-Organisation Südböhmische Mütter sammelte zweitausend Unterschriften. Politiker besuchten die Region, versprachen den Bau einzustellen und Präsident Václav Havel sprach sich offiziell gegen die Atomkraft aus. Die Bauarbeiten gingen jedoch weiter, langsam zwar aber ohne Unterbrechung.

nejblíže k Temelínu, vystěhovat a přijmout nízké náhrady za své domy a pozemky. Stavba začala v roce 1986, v roce nehody v Černobylu. Z celé republiky byli povoláni dělníci a inženýři. Změnilo se složení obyvatelstva a nálada se mírně posunula směrem k podpoře stavby elektrárny.

V roce 1990 poslali usedlíci dosud žijící kolem elektrárny znovu petici vládě. Nově založená ekologická organizace Jihočeské matky sesbírала dva tisíce podpisů. Politici navštívili region, slíbili stavbu zastavit a prezident Václav Havel se oficiálně vyslovil proti atomové elektrárně. Ve stavbě se nicméně pokračovalo, sice pomalu, ale bez přerušení.

Das Projekt wurde nun auf zwei Reaktorblöcke statt der ursprünglich geplanten vier reduziert. Weitere Dörfer wurden dem Erdboden gleichgemacht und Petitionen sind verloren gegangen oder blieben überhaupt unbeantwortet – „trotz der Tatsache, dass wir frei waren, dass wir schon in einer Demokratie lebten“, meinte einer der Bewohner.

Reporter des tschechischen Staatsfernsehens kamen, um mit den Bewohnern über ihre Meinung zur Kernenergie und die Umsiedlung zu sprechen. Ende April 1990 kamen aus Österreich erste Greenpeace-Demonstranten mit weißen Bannern, die auf die Tschernobyl-Katastrophe hinwiesen und hängten diese auf die Kühltürme. Reporter des ORF interviewten Menschen vor Ort.

Projekt byl nyní zredukován na dva reaktorové bloky namísto původně plánovaných čtyř. Další vesnice byly srovnány se zemí a petice se ztrácely nebo zůstávaly vůbec nezodpovězeny - "a to přesto, že jsme byli svobodní, že už jsme žili v demokracii", řekl jeden z obyvatel.

Reportéři české státní televize si přijeli hovořit s obyvateli o jejich názorech na jadernou energii a na vysídlení. Koncem dubna 1990 přijeli z Rakouska první demonstranti z Greenpeace s bílými transparenty odkazujícími na Černobylskou katastrofu, které pověsili na chladicí věže. Reportéři z ORF dělali na místě rozhovory s obyvateli.

První velká společná demonstrace

Die erste große gemeinsame Demonstration, organisiert von tschechischen und österreichischen Umweltorganisationen wie Hnutí Duha, Děti Země, den Südböhmischen Müttern, Greenpeace und anderen, fand am 27. April 1991 statt.

Die Demonstranten trafen sich in Týn nad Vltavou und entrollten einen zehntausend Metern langen Banner, der die Quarantänezone nach einem nuklearen Unfall symbolisierte.

Österreichische Protestteilnehmer haben trugen bunte Plakate mit aggressiven Parolen und Totenköpfen. Ihr lauter, aggressiver und dramatischer Protest verschreckte die Bewohner der Dörfer vor Ort jedoch massiv. Die Einheimischen sprachen später auch davon, dass die demonstrierenden Österreicher schöne Kleidung, gute Autos und moderne Kameras hatten, und sich benommen hätten, als wären sie zu Hause.

organizovaná českými a rakouskými environmentálními organizacemi jako Hnutí Duha, Děti Země, Jihočeské matky, Greenpeace a dalšími se konala 27. dubna 1991.

Demonstranti se setkali v Týně nad Vltavou a rozvinuli transparent dlouhý deset tisíc metrů, který symbolizoval karanténní zónu po jaderné havárii.

Rakouští účastníci protestu nosili barevné plakáty s agresivními slogany a lebkami. Jejich hlasitý, agresivní a dramatický protest však místní obyvatele velmi polekal. Místní lidé také později vzpomínali, že demonstrující Rakušané měli pěkné oblečení, dobrá auta a moderní fotoaparáty a že se chovali jako by byli doma.

Jedna místní obyvatelka vyprávěla, jak

Eine lokale Bewohnerin erzählte, dass sie von deutschsprachigen Demonstranten gefragt worden war, warum die lokale Bevölkerung sich den Protesten nicht anschliesse. Sie sagte mir dazu: "Was können wir tun? Wir bedeuten für sie nichts... Wir einfachen Leute können nichts ändern" (Interview 14. September 2004).

Eine Sprecherin der Anti-Atom-Organisation Südböhmische Mütter charakterisierte diese Antwort als perfektes Beispiel eines für die Region typischen "Anti-Aktivismus".

Sie erklärte, dass nicht nur die kommunistische Vergangenheit, sondern auch die katholische Tradition in Südböhmen die Bewohner von Unruhen und Rebellionen fern gehalten habe, welche in Regionen mit stärkerem hussitischem Einfluss relevanter seien.

Oberösterreichische Aktivisten

se jí německy mluvící demonstranti ptali, proč se místní obyvatelé nepřipojují k protestům. Řekla mi k tomu: "Co můžeme dělat? Nic pro ně neznameníme... My obyčejní lidé nemůžeme nic změnit" (rozhovor 14. září 2004).

Mluví protiatomové organizace

Jihočeské matky charakterizovala tuto odpověď jako dokonalý příklad "anti-aktivismu" typického pro region.

Vysvětlovala, že nejen komunistická minulost, ale i katolická tradice v jižních Čechách držela obyvatele daleko od nepokojů a vzpour, které jsou významnější v regionech se silnějším husitským vlivem.

Honorakouští aktivisté se domnívali,

meinten, dass die Gründe für die geringe Beteiligung der lokalen Bevölkerung an den Protesten in einer einseitigen Berichterstattung in den Medien und in der Angst vor politischer Unterdrückung lägen:

„Die Bevölkerung dort hat im allgemeinen Angst, eigene Meinungen zu äußern. Diejenigen, die keine Angst haben, gehen mit uns, mit den Österreichern. Wenn bei den Kühltürmen eine Aktion stattfindet, dann sind dort Österreicher und ein paar Tschechen. Meistens kommen kaum Tschechen, sie haben Angst....

Sie werden immer noch gleich festgenommen, sobald sie etwas gegen den Willen der Regierung tun. Dort ist es nicht wie bei uns, dass sie die Freiheit hätten, zu sagen, was sie denken. So weit sind Sie noch nicht."

(Interview mit dem Bürgermeister eines österreichischen Dorfes, 15.

že důvody pro malou účast místních obyvatel na protestech spočívají v jednostranném zpravodajství v médiích a ve strachu z politické represe:

"Obyvatelstvo se tam obecně obává vyjádřit vlastní mínění. Ti, kteří strach nemají, ti jdou s námi, s Rakušany. Když se u chladících věží koná nějaká akce, pak jsou tam Rakušané a pár Čechů. Většinou Češi sotva přijdou, bojí se...

Stále ještě jsou hned zatýkáni, jakmile udělají něco proti vůli vlády. Tam to není jako u nás, že by měli svobodu říkat, co si myslí. Tak daleko ještě nejsou."

(Rozhovor se starostou rakouské vesnice, 15. dubna 2004).

April 2004).

In den folgenden Jahren ging der Bau langsam voran. Die amerikanische Firma Westinghouse erhielt den Auftrag, für die Sowjetreakorttechnologie in der Anlage ein modernes westliches Kontrollsystem zu entwickeln.

Mitte der 90er Jahre hat der staatliche tschechische Energiekonzern ČEZ Investitionen in die Infrastruktur der Dörfer gesponsert, für die Straßenbeleuchtung, Kindergärten und Altersheime.

Die damit verbundene Welle an Bauprojekten bedeutete kurzfristig die Schaffung von Arbeitsplätzen für die Dorfbewohner und neue Aufträge für lokale Handwerker und Dienstleistungsanbieter.

V následujících letech šla stavba pomalu kupředu. Americká firma Westinghouse dostala zakázku, aby pro sovětskou reaktorovou technologii v zařízení vyvinula moderní západní kontrolní systém.

V polovině 90. let státní český energetický koncern (ČEZ) sponzoroval investice do infrastruktury vesnic, do pouličního osvětlení, mateřských škol a domovů důchodců.

S tím spojená vlna stavebních projektů znamenala krátkodobě vytvoření pracovních míst pro vesnické obyvatele a nové zakázky pro místní řemeslníky a poskytovatele služeb.

České organizace životního prostředí

Tschechische Umwelt-Organisationen wie Greenpeace und Hnutí Duha versuchten, auf Mängel im Sicherheitssystem des Kraftwerks und auf technische Fehler bei den Reaktoren hinzuweisen.

Greenpeace-Aktivisten inszenierten beim Amt für Nuklearsicherheit in Prag eine Protestkundgebung (sit-in), mit Sirengeräuschen, um Zugang zur technischen Dokumentation zu bekommen und die Aufmerksamkeit der Medien. Die Aufmerksamkeit der Medien erhielten sie, der Zugang zu den Unterlagen blieb ihnen aber versagt.

Unterdessen wollten die örtlichen Bewohner die Regierung und den Energiekonzern soweit bringen, die Dörfer in der Umgebung des Kraftwerks nicht zur Zerstörung freizugeben, weil das neue amerikanische Sicherheitssystem ja schon ausreichenden Schutz bieten würde.

jako Greenpeace a Hnutí Duha se pokoušely poukazovat na nedostatky v bezpečnostním systému elektrárny a na technické chyby v konstrukci reaktorů.

Aktivisté Greenpeace zinscenovali u Úřadu pro jadernou bezpečnost v Praze protestní shromáždění (sit-in), se zvuky sirén, aby získali přístup k technické dokumentaci a pozornost médií. Pozornost médií získali, přístup k dokumentaci jim ale zůstal odepřen. Mezitím chtěli místní obyvatelé dovést vládu a energetický koncern k tomu, aby upustily od zbourání vesnic v okolí elektrárny, protože nový americký bezpečnostní systém už poskytuje dostatečnou ochranu.

Argumentovali tím, že neobydlené

Sie argumentierten damit, dass unbewohnte Sicherheitszonen rund um westliche AKWs nicht üblich seien.

Sie schrieben Briefe an Premier Václav Klaus, an den Direktor von ČEZ, an die Abteilung für Gesundheit und Hygiene in České Budějovice und die regionale Baubehörde. Die Antworten waren widersprüchlich und unklar.

Klaus meinte in seiner Antwort, dass manche einfach das Pech hätten, innerhalb der Sicherheitszone zu leben, und andere halt nicht, womit er andeutete, dass nichts getan werden könne. Der Direktor von ČEZ antwortete, dass in der Sicherheitszone in Zukunft ein schöner Freizeitpark geschaffen würde.

Und was die lokalen Behörden betrifft:

"Ein Beamter an der Abteilung für

bezpečnostní zóny kolem západních atomových elektráren nejsou obvyklé.

Napsali dopisy premiérovi Václavu Klausovi, řediteli ČEZu, na odbor pro bezpečnost a hygienu v Českých Budějovicích i místním stavebním úřadům. Odpovědi byly rozporné a nejasné.

Klaus odpověděl, že někteří mají prostě smůlu, že žijí uvnitř bezpečnostní zóny a jiní zase ne, čímž dal najevo, že se nedá nic dělat.

Ředitel ČEZu odpověděl, že v bezpečnostní zóně bude v budoucnu vybudován krásný oddechový park.

A pokud jde o místní úřady:

"Úředník z odboru zdraví a hygieny říká, že bezpečnostní zóny mohou být

Gesundheit und Hygiene sagt, dass die Sicherheitszonen später reduziert oder sogar aufgelassen werden könnten. Und ein Mitarbeiter des Ministeriums für Regionalentwicklung meinte, dass wir auf der Seite seien, wo die Winde wehen. Nur das Amt für Atomsicherheit antwortete, dass es mich nach Auswertung der Daten, die das Kraftwerk erst zur Verfügung stellen müsse, informieren würde. Das ist die aktuelle Situation.“

(Vrzák 1996)

Die Abrissarbeiten und Umsiedlungen wurden fortgesetzt, und die Chronik listet die umgesiedelten Menschen und abgerissenen Häuser auf.

Mitte der 90er Jahre wurden in der Umgebung des Kraftwerks regelrechte Protestcamps eingerichtet, vor allem gegen Ende April anlässlich des Tschernobyl-Jahrestags.

Die Polizei blockierte die Straße zwischen Temelín und Březí und zwang so die lokale Bevölkerung,

později redukovány či dokonce zrušeny. A zaměstnanec Ministerstva pro místní rozvoj sdělil, že jsme na straně, kde vanou větry. Jen Úřad pro jadernou bezpečnost odpověděl, že mě bude informovat, až vyhodnotí údaje, které jim teprve musí dát elektrárna k dispozici. To je současná situace.“

(Vrzák 1996)

Demolice a vysídlování pokračovaly a kronika vyjmenovává vystěhované lidi a zbourané domy.

V polovině 90. let se v okolí elektrárny pořádaly řádné protestní tábory, především koncem dubna k výročí Černobylu.

Policie blokovala silnici mezi Temelínem a Březím a místní obyvatele tak nutila akceptovat dlouhé

lange Umwege in Kauf zu nehmen, um ihre Kinder in die Schule zu bringen.

Nur sehr wenige Einheimische sympathisieren damals mit den Protestierenden oder besuchten deren Camps. Einer von den wenigen, die doch gekommen waren, erzählte mir, fast überrascht, dass es dort kulturelle Veranstaltungen, Theater und Konzerte gegeben und dass Ordnung geherrscht habe, und dass die Demonstranten darauf geachtet hätten, dass um 22 Uhr alle Kulturveranstaltungen endeten, damit die lokale Bevölkerung nicht gestört würde.

Im Jahre 1997 wurde eine internationale Blockade ein wenig chaotischer. Junge Aktivisten aus den Niederlanden, Deutschland, Bulgarien, Russland, Belgien, Frankreich und Neuseeland kamen auf ein vier-Wochen-Camp, um den Zugang zur Baustelle zu blockieren.

objížd'ky při dovážení dětí do školy.

Jen velmi málo místních

sympatizovalo tehdy s protestujícími nebo navštívilo jejich tábory. Jeden z mála, kteří přece přišli, mi vyprávěl, téměř překvapen, že se tam konaly kulturní akce, divadla a koncerty, že tam vládl pořádek a že demonstranti dbali na to, aby všechny kulturní akce skončily okolo 22. hodiny a místní obyvatelé tak nebyli rušeni.

V roce 1997 se mezinárodní blokáda stala o něco více chaotickou. Mladí aktivisté z Holandska, Německa, Bulharska, Ruska, Belgie, Francie a Nového Zélandu přijeli na čtyřtýdenní tábor, aby blokovali přístup na staveniště.

Avšak již po čtyřech dnech se tábor

Allerdings wurde das Camp aufgrund von Konflikten zwischen tschechischen Umweltorganisationen und internationalen Teilnehmern bereits nach vier Tagen abgebrochen.

Die Tschechen hatten die strategische Führung der Proteste für sich reklamiert und die Aktion für beendet erklärt. Mähren war gerade massiv von Hochwässern betroffen, und so beschloss man, die Demonstranten sollten lieber dort die Bevölkerung unterstützen. Nach dem Camp in jenem Jahr verlor das internationale Element der Proteste an Bedeutung. Dafür wuchs aber der Einfluss der Österreicher aus der oberösterreichischen Grenzregion.

Im Jahre 1997 gründete die oberösterreichische Landesregierung eine eigene Abteilung für die Koordinierung von Aktivitäten gegen

rozpadl kvůli konfliktům mezi českými environmentálními organizacemi a mezinárodními účastníky.

Češi si nárokovali právo na strategické vedení protestů a akci prohlásili za ukončenou. Morava byla právě masivně zasažena povodněmi, a tak se rozhodlo, že by demonstranti měli podporovat obyvatelstvo raději tam. Po táboře onoho roku mezinárodní prvek protestů ztratil na významu. Zato však vzrostl vliv Rakušanů z hornorakouského příhraničního regionu.

V roce 1997 vytvořila hornorakouská zemská vláda vlastní oddělení pro koordinaci aktivit proti atomovému nebezpečí. Jako jeho koordinátor byl

die atomare Bedrohung. Als ihr Koordinator wurde ein tschechischer Emigrant bestellt. Dessen Aufgabe war, alle Protest-Aktivitäten im Anti-Atom-Bereich zu koordinieren, Kontakte zu den entsprechenden NGOs zu pflegen, sie über die Aktivitäten anderer Organisationen zu informieren und die Projektabwicklung zu kontrollieren, für welche die Oberösterreichische Landesregierung auch finanzielle Förderungsmöglichkeiten zur Verfügung gestellt hatte.

Der Anti-Atom-Beauftragte sollte auch den Kontakt mit anderen Landesregierungen, mit der österreichischen Bundesregierung und mit Behörden in Brüssel pflegen.

Seine Hauptaufgabe war es aber, Schwachstellen und Sicherheitsprobleme in Atomprojekten (vor allem in Nachbarländern, Anm.d.Ü.) zu suchen, auf die wirtschaftliche Ineffizienz hinzuweisen und offizielle

ustanoven český emigrant. Jeho úkolem bylo koordinovat všechny protestní protiatomové aktivity, udržovat kontakty s příslušnými nevládními organizacemi, informovat je o aktivitách ostatních organizací a kontrolovat průběh projektů, na které také hornorakouskou zemská vláda poskytla finanční možnosti.

Protiatomový pověřenec měl také udržovat kontakt s ostatními zemskými vládami, s rakouskou spolkovou vládou a s úřady v Bruselu. Jeho hlavním úkolem ale bylo hledat slabá místa a bezpečnostní nedostatky v atomových projektech (především v sousedních zemích, poznámka překladatele), poukazovat na ekonomickou neefektivnost a

Körperschaften auf diese Probleme aufmerksam zu machen. Eine Oberösterreichische Plattform von Anti-Atom-NGOs richtete ihr eigenes Büro in České Budějovice ein, um die (österreichische) Öffentlichkeit und Anti-Atom-Gruppen zu informieren und Kampagnen in Tschechien zu koordinieren.

Gleichzeitig und unabhängig davon brachte die tschechische Umweltorganisation Hnutí Duha all ihre Energie in eine Anti-Temlin-Kampagne ein, mit der sie eine Abstimmung des tschechischen Parlaments im Jahre 1999 beeinflussen wollte. Diese Überzeugungsarbeit war nicht von Erfolg gekrönt, aber zu Beginn des Jahres 2000 startete die Organisation mit dem Sammeln von Unterschriften für ein Referendum über das AKW-Temelín. Die Petition wurde etwa 120 000 Bürgern unterzeichnet. Die

upozorňovat na tyto problémy oficiální místa. Jedna hornorakouská platforma nestátních protijaderných organizací zřídila vlastní kancelář v Českých Budějovicích, aby zde informovala (rakouskou) veřejnost a protiatomové organizace a koordinovala kampaně v Česku.

Zároveň a nezávisle na tom česká environmentální organizace Hnutí Duha vložila veškerou energii do protitemelínské kampaně, kterou chtěla ovlivnit hlasování českého parlamentu v roce 1999. Toto přesvědčování nebylo korunováno úspěchem, ale začátkem roku 2000 začala organizace sbírat podpisy za referendum o jaderné elektrárně Temelín. Petici podepsalo asi 120 tisíc

tschechische Regierung ignorierte sie aber und startete im Sommer 2000 den ersten Reaktorblock.

Im September des gleichen Jahres reagierten oberösterreichische Aktivisten darauf mit einer zweiwöchigen Blockade der tschechisch-österreichischen Grenze. Diese Aktion hatte die aktive Unterstützung vonseiten der Oberösterreichischen Landesregierung und wurde von der Zentralregierung in Wien und von der österreichischen Grenzpolizei passiv toleriert. Trotz der Tatsache, dass österreichische Aktivisten versuchten, für Arbeitnehmer, die tagtäglich aus Tschechien nach Österreich und zurück pendelten, privat Transportmöglichkeiten zu organisieren, haben die meisten Tschechen die Aktion als Angriff auf ihre Souveränität verurteilt, was auch der Unterstützung der tschechischen Anti-Atom-Organisationen in ihrer

občanů. Česká vláda ji ale ignorovala a v létě 2000 spustila první reaktorový blok.

V září toho roku hornorakouští aktivisté reagovali tím, že na dva týdny zablokovali česko-rakouské hranice. Tato akce měla aktivní podporu ze strany hornorakouské zemské vlády a byla centrální vládou ve Vídni i rakouskou pohraniční policií pasivně tolerována.

Přestože se rakouští aktivisté pokusili soukromě zorganizovat dopravu pro zaměstnance dojíždějící denně z Česka do Rakouska, většina Čechů akce odsoudila jako útok na svou suverenitu, což také fatálně uškodilo podpoře českých protiatomových organizací v jejich kampani.

Kampagne fatal schadete.

Als Jörg Haider, der Vorsitzende der rechtsextremen Freiheitlichen Partei zur Unterstützung der Proteste an der Grenze auftauchte, entwickelten sich die Proteste zu einer nationalistischen Konfrontation, in welcher der EU-Beitritt der Tschechischen Republik mit der atomaren Frage verknüpft wurde.

Um die Spannungen zu reduzieren, begannen die Regierungen der Tschechischen Republik und Österreichs unter Vermittlung des EU-Kommissars Verheugen bilateral zu verhandeln. Diese Verhandlungen, der so genannte Melker Prozess, endeten im Dezember 2000 mit der Vereinbarung, dass die tschechische Seite Transparenz in Sicherheitsfragen und rechtzeitige Informationen bei technischen Komplikationen im AKW versprach.

Temelín ist, entsprechend der Aussage eines dort beschäftigten Ingenieurs, eines der am besten

Když na hranice přijel podpořit

protesty Jörg Haider, předseda krajně pravicové strany Svobodných, protesty se zvrhly v nacionalistickou konfrontaci, v níž byl spojován vstup České republiky do EU s atomovou otázkou.

Aby se dosáhlo snížení napětí, začaly vlády České republiky a Rakouska bilaterálně vyjednávat za prostřednictvím evropského komisaře Verheugena. Tato vyjednávání, takzvaný proces z Melku, skončila v prosinci 2000 dohodou slibující transparentnost v bezpečnostních otázkách a včasné varování v případě technických problémů v elektrárně.

Temelín se stal, podle jednoho z inženýrů zde zaměstnaných, jednou z nejlépe monitorovaných jaderných

überwachten Atomkraftwerke in Europa geworden. Im Januar 2002 nutzte Jörg Haider die Spannungen rund um das Thema nukleare Sicherheit, welches in den österreichischen Medien breit diskutiert wurde und initiierte ein sogenanntes (nicht verbindliches, Anm.d.Ü) Volksbegehren, mit dem der Beitritt der Tschechischen Republik zur Europäischen Union verhindert werden sollte, solange das AKW-Temelín in Betrieb bliebe.

Haider erreichte mit einer knappen Million an Unterschriften sein Ziel nicht. Die Kampagne rund um das Volksbegehren bewirkte jedoch, dass die Unterstützung der tschechischen Bevölkerung für das AKW-Temelín ein historisches Maximum erreichte.

Im Jahre 2002 wurde der zweite Reaktor gestartet und begann Strom in das europäische Netz einzuspeisen, womit die Tschechische Republik, nach Frankreich, der zweitgrößte

elekträren v Evropě. V lednu 2002 využil Jörg Haider napětí kolem otázek bezpečnosti, které bylo široce reflektované v rakouských mediích, a inicioval sběr podpisů pro referendum, (nezávazně, poznámka překladatele) jež by mělo zablokovat vstup České republiky do Evropské unie, pokud zůstane jaderná elektrárna Temelín v provozu.

Haider nedosáhl s téměř miliónem podpisů svého cíle. Kampaň kolem referenda však způsobila, že podpora českého obyvatelstva pro jadernou elektrárnu Temelín dosáhla historického maxima.

V roce 2002 byl spuštěn druhý reaktor a začal dodávat energii do evropské sítě, čímž se Česká republika stala druhým největším vývozcem elektřiny

Exporteur von Elektrizität in Europa geworden war.

Auch Österreich kaufte billigen tschechischen Nachtstrom und verwendete diesen in Pumpspeicherkraftwerken, mit denen dann wiederum Spitzenstrom aus Wasserkraft hergestellt wurde.

ČEZ verkaufte der deutschen Firma E.on das Stromnetz im Süden des Landes und die Strompreise in der Umgebung von Temelín stiegen zu den höchsten in der ganzen Tschechischen Republik. ČEZ blieb zwar Besitzer des Kraftwerks, weigerte sich aber, das Versprechen niedriger Strompreise in der Region einzuhalten.

Die Einwohner fühlten sich betrogen und richteten 2003 eine Petition an das tschechische Parlament und an den Senat, in der sie forderten, dass ihnen die Strom-Regulator-Behörde ihr Recht auf billigen Strom garantieren sollte.

Übersetzung:

Bernhard Riepl, Ina Conneally, Viktor Weinstein

v Evropě, hned po Francii. Také

Rakousko kupovalo levný český noční proud a využívalo ho v přečerpávacích elektrárnách, jimiž byl zase vyráběn proud pro energetické špičky z vodní elektrárny.

ČEZ prodal německé společnosti E.on rozvodnou síť na jihu země a ceny elektřiny v okolí Temelína vzrostly nejvíce v celé České republice. ČEZ zůstal sice vlastníkem elektrárny, ale odmítl splnit slib zachování nízkých cen elektřiny v regionu.

Obyvatelé se cítili podvedeni a v roce 2003 odeslali českému parlamentu a senátu petici, v níž žádali, aby jim energetický regulační úřad garantoval právo na levnou elektřinu.

Překlad:

Andrej Bažant, Markéta Strnadová, Hana Jílková

